

University of Groningen

Criminologie van de internationale misdrijven

Smeulers, Alette; van wijk, Joris

Published in:
 Tijdschrift voor Criminologie

DOI:
[10.5553/TvC/0165182X2017059102011](https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2017059102011)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
 2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Smeulers, A., & van wijk, J. (2017). Criminologie van de internationale misdrijven. *Tijdschrift voor Criminologie*, 59(1-2), 194-205. [TVC 2017/1-2]. <https://doi.org/10.5553/TvC/0165182X2017059102011>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

KRONIEK

Criminologie van de internationale misdrijven

Alette Smeulers & Joris van Wijk

Daar waar de criminologie ten aanzien van extreme vormen van massaal geweld, zoals genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsgeweld, tot 2006 nog in een 'state of denial' verkeerde (Smeulers, 2006), wordt in deze bijdrage geconcludeerd dat deze 'criminologie van de internationale misdrijven' ondertussen tot volle wasdom is gekomen. Ruim vijf jaar na het in 2011 verschenen themanummer over internationale misdrijven achten wij de tijd rijp om opnieuw de balans op te maken en een overzicht te geven van zowel de ontwikkelingen binnen het internationale strafrecht alsook de ontwikkelingen binnen de criminologie van de internationale misdrijven.

Introductie

Ten aanzien van de meest extreme en massale vormen van geweld verkeerde de criminologie lange tijd in een 'state of denial'. Dit had tot gevolg dat de klassieke en commune criminologie wel veel aandacht besteedde aan de kleine en commune criminaliteit, maar niet aan het grote kwaad. Ook het strafrecht zelf bleef lange tijd achter: zo was bijvoorbeeld genocide ten tijde van de Tweede Wereldoorlog nog niet als dusdanig strafbaar gesteld, wat Winston Churchill ertoe zette om op te merken dat het hier om een 'crime without a name' ging. Dit veranderde na de Tweede Wereldoorlog met het sluiten van diverse internationale verdragen en de oprichting van de twee naoorlogse tribunalen in Neurenberg en Tokyo. Deze ontwikkeling van het internationale strafrecht werd later doorgezet met de oprichting van de straftribunalen voor voormalig Joegoslavië en Rwanda midden jaren negentig en het Internationaal Strafhof in 1998. Het internationale strafrecht is met name bedoeld om misdrijven die de internationale vrede en veiligheid in gevaar kunnen brengen strafbaar te stellen en de daders ervan te vervolgen en berechten. Deze misdrijven worden binnen het strafrecht 'internationale misdrijven' genoemd. De gedachte is dat deze misdrijven zo extreem zijn (letterlijk misdrijven tegen de menselijkheid) dat de internationale gemeenschap alsook elke afzonderlijke staat er een belang bij heeft om ervoor te zorgen dat de daders van deze misdrijven vervolgd en berecht worden, los van de vraag waar de misdrijven zijn begaan. Het internationale strafrecht onderscheidt momenteel drie soorten internationale misdrijven: genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. De misdrijven zijn gedefinieerd en strafbaar gesteld in de statuten van de internationale straftribunalen en het Internationaal Strafhof (zie wat betreft het Internationaal Strafhof de artikelen 5-8). Bij oorlogsmisdrijven gaat het om grove schendingen van het oorlogsrecht, bij misdrijven tegen de menselijkheid gaat het om zware geweldsdelicten tegen een burgerbevolking met een

systematisch of wijdverspreid karakter, zoals massaexecuties en seksueel geweld, en bij genocide gaat het om de intentie een groep geheel of gedeeltelijk te vernietigen en uit te roeien. Internationale misdrijven zijn te onderscheiden van bijvoorbeeld transnationale grensoverschrijdende misdrijven, zoals drugsdelicten, mensenhandel en milieudelicten, die via het nationale strafrecht en andere internationale verdragen weliswaar strafbaar zijn gesteld, maar niet onder de jurisdictie vallen van de internationale strafhoven en tribunalen. In deze bijdrage volgen wij de hierboven omschreven definitie.

In deze kroniek zullen we voortbouwen op het themanummer uit 2011 (nummer 4, Haveman e.a. 2011) en bezien hoe het nu, ruim vijf jaar later, met het criminologisch onderzoek naar internationale misdrijven staat. In deze bijdrage zullen we daarbij uitgaan van de voornaamste thema's die ook binnen de klassieke en commune criminologie centraal staan: het meten van deze vormen van criminaliteit, het verklaren van deze vormen van criminaliteit en het zoeken naar de juiste reactie op deze vormen van criminaliteit.

Het meten van internationale misdrijven

Het meten van de omvang van internationale misdrijven vergt specifieke methoden en technieken. Het is immers niet eenvoudig om in een land dat onder extreme vormen van massaal en collectief geweld gebukt gaat of is gegaan, exacte cijfers over de begane misdrijven te achterhalen. Het land verkeert immers vaak in chaos en is mogelijk nog zeer gevaarlijk. Er zijn echter inmiddels gespecialiseerde onderzoeksgroepen die zich richten op kwantitatief onderzoek naar internationale misdrijven, bijvoorbeeld door het in kaart brengen van vormen van geweld en conflicten, aantallen slachtoffers en aantallen daders en/of dadergroepen.

Naast de bekende database van Uppsala/PRIO,¹ die zich vooral richt op aantallen oorlogsslachtoffers, zijn er recentelijk nog twee nuttige databases opgezet. In een van deze databases worden gegevens over regeringsmilities verzameld² (zie voor uitleg Mitchell e.a., 2014). Onderzoek naar dit type dadergroepen en andere meer informele groepen wint aan belang en een voorbeeld daarvan is het boek van Staniland (2014), *Networks of rebellion*. Onderzoek naar groepsdynamiek binnen dadergroepen wordt voornamelijk door politicologen uitgevoerd, maar is zeker ook voor de criminoloog van belang, omdat interessante vergelijkingen met criminele groepen getrokken kunnen worden.

Een tweede recent opgezette database inventariseert oorloggerelateerd seksueel geweld³ (zie voor uitleg Cohen & Nordås, 2014). Dit thema staat de afgelopen jaren enorm in de belangstelling (o.a. De Brouwer e.a., 2013) en deze database biedt nieuwe mogelijkheden om correlaties en trends te analyseren, zoals bijvoorbeeld de onderzoeksgroep rond Elisabeth Wood al jaren doet. Zo stelde Wood al in 2006 dat seksueel geweld geen noodzakelijk bijverschijnsel van oorlog is, daar

1 Zie voor de database: www.pcr.uu.se/research/ucdp/database/.

2 Zie voor de database: www.sowi.uni-mannheim.de/militias-public.

3 Zie voor de database: www.sexualviolencedata.org/bibliography/papers-in-progress/.

er ook conflicten zijn waarin seksueel geweld duidelijk minder wijdverspreid is. Haar pupil Dara Cohen (2013) ontdekte aan de hand van analyses van de database dat milities die gebruik maken van ontvoeringen zich ook vaak schuldig maken aan seksueel geweld, vaker in ieder geval dan groepen die zich niet schuldig maakten aan ontvoeringen. De verklaring daarvoor is, volgens Cohen, dat groepen die hun rangen versterken door middel van ontvoeringen, de nieuwe rekruten dwingen om mee te doen aan groepsverkrachtingen, om zo de onderlinge verbondenheid te vergroten. Zij noemt dit de *combat socialization theory*. Dit onderzoek laat daarmee zien hoe belangrijk databases kunnen zijn voor de theorievorming.

Verklaring voor internationale misdrijven

Veruit de meeste publicaties binnen het onderzoeksgebied van de criminologie van de internationale misdrijven zoeken naar verklaringen. Zo zijn recentelijk de monografie van Brannigan (2013), getiteld *Beyond the banality of evil*, en het boek van Nicole Rafter, *The crime of all crimes*, verschenen. In het Duits – traditioneel sterk op dit theoretische vlak – is recentelijk een nieuw boek over daders verschenen van Khakzad (2015). Daarnaast zijn er ook enkele geredigeerde bundels, zoals *The criminology of war* (Jamieson, 2014), *Criminological approaches to international criminal law* (Bantekas & Mylonaki, 2014) en vanuit de hoek van de kritische criminologie: *The Routledge international handbook of the crimes of the powerful* (Barak, 2015). In deze boeken wordt onder andere gekeken naar de mate waarin klassieke criminologische theorieën ook internationale misdrijven kunnen verklaren (zie bijv. Brannigan, 2013, die de *control theory* gebruikt) en wordt gezocht naar nieuwe theoretische verklaringsmodellen voor deze vorm van massaal en collectief geweld (met name verklaringen rond het concept van *crimes of obedience*, zoals gedefinieerd door Kelman & Hamilton (1989)). Tot slot is er in toenemende mate aandacht voor de rol van bedrijven bij internationale misdrijven (Van Baar & Huisman, 2012) en gedrag en strategieën van personen in leiderschapsposities, zoals dictators (Weerdsteijn, 2015).

Ook het onderzoek naar daders blijft boeien. Zo werd in Nederland het boek van Abram de Swaan (2014) – *Compartmenten van de vernietiging* – breed uitgemeten in de pers. Er kwamen verder nieuwe biografieën uit, zoals Bizots (2011) boek over Duch, het hoofd van de Tuol Sleng-gevangenis in Cambodja, waar onder het Khmer Rouge-regime in de jaren zeventig gemarteld en vermoord werd, die recentelijk door het Cambodja Tribunaal is veroordeeld. Het recente boek van Stangneth (2011) heeft de discussie rond de vraag of Eichmann nu vooral een gezagsgetrouwe bureaucraat of een fanatieke antisemiet was opnieuw doen oplaaien. Vermeldenswaardig is verder het boek van El-Hal (2013), die de bijzondere band tussen Douglas Kelley – psychiater in Neurenberg ten tijde van het proces aldaar – en Hermann Göring beschrijft. Hoewel niet al deze boeken een strikt criminologische insteek hebben, noch door criminologen geschreven zijn, zijn ze toch zeer nuttig voor criminologen die onderzoek doen naar daders van internationale misdrijven.

Een belangrijke vraag binnen de commune criminologie heeft betrekking op de vraag waarom zoveel meer mannen dan vrouwen betrokken zijn bij vooral zware vormen van criminaliteit. Deze vraag speelt ook ten aanzien van internationale misdrijven, omdat ook hier geldt dat veruit de meeste daders mannen zijn. Vooral tijdens de genocide in Rwanda is echter gebleken dat ook vrouwen als daders actief zijn in periodes van oorlog (Hogg, 2010; zie verder ook Eriksson Baaz & Stern, 2012; Lower, 2013). De twee enige vrouwen die tot nu toe door internationale straftribunalen vervolgd zijn – de Bosnisch-Servische Biljana Plavsic en de Rwandese Pauline Nyiramasuhuko –, hebben tot interessante publicaties geleid (o.a. Drumbl, 2013). Geconcludeerd kan worden dat er weliswaar in absolute cijfers minder vrouwen dan mannen betrokken zijn bij internationale misdrijven, maar dat vrouwen in een periode van oorlog en collectief geweld net zo wreed kunnen zijn als mannen (Smeulders, 2015). Momenteel wordt veel onderzoek gedaan naar terrorisme, radicalisering en de opkomst van de Islamitische Staat (IS). Oorspronkelijk werd het onderzoek naar terrorisme als een apart specialisme beschouwd, maar juridisch gezien kunnen terroristische activiteiten vaak als internationale misdrijven gekwalificeerd worden. Met name door de opkomst van IS is het onderscheid tussen terrorisme en internationale misdrijven sterk vervaagd. Richards definitie van terrorisme volgend,⁴ vormt het distribueren van sterk geënceneerde filmpjes van de executie van burgers of gevangen genomen soldaten zonder meer een oorlogsmisdrijf als een vorm van terrorisme. De misdrijven die IS tegen burgers begaat, zijn inmiddels zo systematisch en grootschalig van aard (massa-executies, grootschalig seksueel geweld, martelingen) dat zonder enige twijfel sprake is van misdrijven tegen de menselijkheid. Ook het gegeven dat IS een vrij groot grondgebied veroverd heeft en daarop een eigen Islamitische Staat heeft uitgeroepen, maakt dat de oorspronkelijke scheiding tussen terrorisme enerzijds en internationale misdrijven anderzijds niet meer zo scherp te trekken is.

Onderzoek naar terrorisme en/of internationale misdrijven in Syrië en Irak maakt overigens ook duidelijk dat er voor onderzoekers een extra dimensie bij komt. De onderzoeker moet namelijk rekening houden met de politieke verhoudingen en de internationale gemeenschap als een vierde niveau, dat naast het micro- (het individu), het meso- (de groepen en organisaties) en het macroniveau (de staat) bestudeerd moet worden. De vele recentelijk gepubliceerde boeken en artikelen over IS maken bijvoorbeeld duidelijk dat het optreden van de Amerikanen in Irak alsook het falende optreden van de internationale gemeenschap in Syrië een belangrijke voedingsbodem voor extremisme is gebleken (zie o.a. Stern & Berger, 2015; Weiss & Hassan, 2015; maar ook Melissen, 2015). Niet voor niets is IS ontstaan als splintergroep van Al Qaeda in Irak. Een andere belangrijke oorzaak voor de radicalisering van veel IS-aanhangers is hun woede over de behandeling van de gevangenen in Abu Ghraib en Guantanamo Bay. Het is niet toevallig dat de westerse journalisten van wie onthoofdingen op internetfilmpjes werden

4 "Terrorism is the use of violence or the threat of violence with the primary purpose of generating psychological impact beyond the immediate victims or object of attack for a political motive" (Richards, 2013).

vertoond, allemaal een vergelijkbare oranje overal droegen als de gevangenen in de genoemde gevangenissen. Een ander pijnlijk gegeven is dat een relatief groot aantal van de leiders van IS elkaar in Amerikaanse gevangenschap ontmoet hebben. Dit maakt dat we in een vicieuze cirkel terecht zijn gekomen: de *War on Terror* die door George Bush als reactie op de terreuraanslagen in de Verenigde Staten op 9/11 werd uitgeroepen, is op zijn beurt weer een belangrijke oorzaak van de opkomst van ISIS en daarmee ook nieuwe terreuraanslagen.

Veel onderzoek vindt plaats naar de *'mind of the terrorist'* en de daaraan ten grondslag liggende radicaliseringsprocessen. Waar er vroeger van uit werd gegaan dat terroristen vooral geestelijk gestoorden waren of personen die al langer probleemgedrag vertoonden, is die visie tegenwoordig achterhaald (zie o.a. Silke, 2008, maar ook Weenink, 2015 voor een tegenovergestelde bevinding met betrekking tot in Nederland aangehouden terrorismeverdachten). Wel wordt er op dit moment van uitgegaan dat de zogeheten 'lone wolves' hier wellicht weer een uitzondering op vormen (zie Corner & Gill, 2014). Interessant is verder het onderzoek van Mark Hamm, dat gepresenteerd wordt in zijn boek *A spectacular few* (2013) en waarin hij onderzocht hoe de behandeling van gevangenen in de Verenigde Staten aan hun radicalisering kan bijdragen. Waar in Nederland terrorisme-experts aanvankelijk voornamelijk politicologen waren, zien we nu ook een groeiend aantal criminologen zich nadrukkelijk met radicaliseringsprocessen en terrorisme bezighouden (in Nederland, zie o.a. Geelhoed, 2014; De Bie e.a., 2015).

De reactie op internationale misdrijven

Net als bij commune delicten, kunnen na internationale misdrijven retributieve – strafrechtelijke – reacties of restauratieve – alternatieve – vormen van geschillenbeslechting volgen. We zullen de belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot deze reacties hieronder kort bespreken.

Ad-hoctribunalen

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn er negen internationale strafhoven en tribunalen opgericht, die gezamenlijk meer dan 350 verdachten hebben vervolgd. Dit heeft geresulteerd in 280 veroordelingen (Smeulders e.a., 2013). Het aantal veroordeelden blijft – als we het afzetten tegen de aantallen slachtoffers en de geschatte aantallen daders – een druppel op de gloeiende plaat. Toch wordt een belangrijk signaal afgegeven, vooral omdat ook enkele voormalige staatshoofden zijn aangeklaagd en vervolgd, zoals Slobodan Milošević, Charles Taylor en Laurent Gbagbo. Na de twee oorlogstribunalen in Neurenberg en Tokyo, die kort na de Tweede Wereldoorlog werden opgericht, zijn de in de jaren negentig door de VN Veiligheidsraad opgerichte internationale straftribunalen voor voormalig Joegoslavië en Rwanda veruit de belangrijkste en meest gezaghebbende ad-hoctribunalen. De jurisprudentie van deze twee tribunalen heeft voor een enorme ontwikkeling binnen het internationaal strafrecht gezorgd. Het Joegoslavië Tribunaal is erin geslaagd om alle 161 verdachten aan te houden. De helft daarvan is inmiddels onherroepelijk veroordeeld, 18 verdachten zijn vrijgesproken, terwijl een aantal

zaken is ingetrokken of naar nationale rechtbanken is doorverwezen. Op dit moment zijn er nog 12 zaken gaande, waaronder die tegen Mladić en Karadžić. Het Rwanda Tribunaal heeft van de 90 verdachten ondertussen 59 personen veroordeeld, 14 verdachten vrijgesproken, 4 zaken ingetrokken en 5 zaken naar nationale rechtbanken doorverwezen. Alhoewel er nog 8 Rwandese verdachten voortvluchtig zijn, heeft het Rwanda Tribunaal de deuren definitief gesloten. Wel is inmiddels het zogeheten *Residual Mechanism* opgericht, dat de nog overblijvende taken van beide tribunalen zal overnemen. Denk hierbij aan het afronden van hogerberoepzaken, het behandelen van vervroegde invrijheidstellings- en herzieningsverzoeken en vervolging van nog voortvluchtige verdachten.

Naast genoemde internationale tribunalen is ook een aantal zogeheten gemengde tribunalen opgericht; dat zijn tribunalen waarin internationale rechters zitting nemen samen met nationale rechters en waarin zowel internationaal recht als nationaal recht wordt toegepast. Het Tribunaal in Oost-Timor en het Speciale Hof voor Sierra Leone hebben reeds alle zaken afgerond, terwijl het Libanon Tribunaal en Speciale Hof voor Cambodja beide nog druk bezig zijn. Alle bovengenoemde ad-hochoven en tribunalen hebben gemeen dat zij slechts een beperkte temporele en territoriale rechtsmacht hebben. Meer recente initiatieven met een ad-hockarakter zijn onder andere het in 2013 in Senegal opgerichte *Extra-ordinary African Chambers*, dat daders van internationale misdrijven gepleegd tussen 1982 en 1990 in Chad zal vervolgen, het in 2015 in de Centraal-Afrikaanse Republiek opgerichte *Special Criminal Court*, een speciaal Kosovo Tribunaal, een *Hybrid Court for South Sudan*, dat met steun van de Afrikaanse Unie opgericht moet worden, en een speciaal tribunaal dat daders van oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid in Colombia zou moeten gaan veroordelen.

Het Internationaal Strafhof

Het Internationaal Strafhof werd met de ondertekening van het Verdrag van Rome in 1998 opgericht en is sinds 2002 operationeel. Er zijn 124 landen bij aangesloten en het doet momenteel onderzoek in negen landen. Het hof wordt onophoudelijk geplaagd door kritiek en tegenslagen. Zo heeft het in de afgelopen veertien jaar slechts in vijf zaken een eindoordeel over de schuld van een verdachte geveld. In vier gevallen ging het om Congolese krijgsheren: Lubanga, Katanga en Bemba werden veroordeeld, Ngudjolo Chui werd vrijgesproken. De meest recent veroordeelde betreft een Malinees: Al Mahdi.

Kritiek is er met name omdat de aanklager vooral Afrikaanse landen zou onderzoeken en er een neokoloniale agenda op na zou houden (o.a. Hoile, 2014). Toch is die kritiek niet helemaal terecht, omdat de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof beperkt is tot landen die bij het Statuut van Rome zijn aangesloten. Zonder rechtsmacht mag het Strafhof alleen zaken onderzoeken als het daar door de VN Veiligheidsraad op grond van hoofdstuk VII om is verzocht. Dat kan slecht als de Veiligheidsraad een strafrechtelijk onderzoek noodzakelijk acht om de internationale vrede en veiligheid te waarborgen. Dat het Internationaal Strafhof de misdrijven in bijvoorbeeld Syrië en Irak (beide niet aangesloten bij het Statuut van Rome) niet vervolgt, komt vooral door het gebrek aan een verwijzing door de Veiligheidsraad en niet zozeer vanwege gebrekkig functioneren van de openbaar aan-

klager (zie Smeulers e.a., 2015). Tegenslagen kenmerken zich door, maar beperken zich zeker niet tot, een gebrek aan medewerking van aangesloten landen, het intrekken van verklaringen door belangrijke getuigen en asielaanvragende getuigen en verdachten (o.a. Tladi, 2013; Van Wijk, 2013). Van belang is daarbij op te merken dat het Strafhof geen eigen politiemacht heeft en dus volledig afhankelijk is van de medewerking van lidstaten. Die zijn hier echter in lang niet alle gevallen toe bereid, met name als het de vervolging en veroordeling van hun eigen onderdanen betreft. Exemplarisch voor het schijnbare onvermogen van het Internationaal Strafhof om zaken succesvol tot een eind te brengen zijn de vervolgingstrajecten met betrekking tot Darfur (Sudan) en Kenia. Na bijna een decennium te hebben gehoopt op de arrestatie van de Sudanese president Al Bashir in verband met een genocideaanklacht, gaf de hoofdaanklager tijdens een persconferentie eind 2014 aan geen andere keuze te hebben dan verder onderzoek tijdelijk te staken. Van de aanvankelijke zes verdachten in de Kenia-zaak, onder wie Uhuru Kenyatta, die ondanks de aanklacht en het lopende onderzoek bij het Internationaal Strafhof in 2013 tot president van Kenia werd verkozen, staan er op het moment van schrijven nog slechts twee terecht. Getuigen trokken verklaringen in, verdwenen of werden vermoord teruggevonden.⁵ In 2015 presenteerde de hoofdaanklager het strategisch plan 2016-2018, dat het tij zou moeten keren. Opvallend is dat de aanklager expliciet de mogelijkheid noemt om vervolging van minder hoog gepositioneerde beruchte verdachten te overwegen en aangeeft minder afhankelijk te willen zijn van getuigen (Whiting, 2013).

Nationale vervolging

Naast vervolging door internationale hoven en tribunalen wordt de vervolging door nationale rechtbanken op basis van universele jurisdictie traditioneel ook binnen het domein van het internationaal strafrecht gerekend. Nederland heeft de vervolging van internationale misdrijven hoog op de agenda staan en wordt door Human Rights Watch (2014) als een van de voorlopers op dit gebied gezien. In de meeste gevallen gaat het daarbij om asielzoekers bij wie tijdens de behandeling van hun asielverzoek de verdenking is gerezen dat zij betrokken zijn geweest bij internationale misdrijven. Met name als terugkeer naar eigen land niet mogelijk is, wordt geprobeerd hen in Nederland te vervolgen. Naast asielzoekers heeft het Openbaar Ministerie ook ingezet op vervolging van Nederlandse zakenlieden die in het buitenland betrokken zouden zijn geweest bij internationale misdrijven. Vervolging op basis van universele jurisdictie is complex omdat de vermeende misdrijven lang geleden en ver weg, in een andere culturele context, plaats hebben gevonden, en vereist daarom zeer veel operationele inzet en specifieke kennis en expertise (zie o.a. Witteveen, 2010; Bolhuis & Van Wijk, 2015).

Criminologische literatuur en internationaal strafrecht

Het zal geen toelichting behoeven dat de afgelopen jaren talloze publicaties over de ad-hoctribunalen, het Internationaal Strafhof en nationale vervolging zijn ver-

5 Voor meer informatie, zie: www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/Pages/situation%20index.aspx.

schenen. In veel gevallen betreft dit 'klassiek-juridische' artikelen met betrekking tot het duiden van juridische begrippen of redeneringen. Toch verschijnen er bijvoorbeeld in de tijdschriften *Journal of International Criminal Justice*, *International Criminal Law Review*, *International Criminal Justice Review*, *Leiden Journal of International Law* en *Criminal Law Forum* ook regelmatig meer criminologisch georiënteerde artikelen.⁶ Het is niet ongebruikelijk dat empirische of beschouwende bijdragen over bijvoorbeeld opsporing en vervolging van internationale misdrijven (o.a. Bekou, 2015; Salter, 2015; Smeulers e.a., 2015), empirische studies (Hola, 2012), consequenties en erfenissen van de toepassing van internationaal strafrecht (o.a. Brants, 2015; De Haan, 2015; Karstedt, 2015) of daderschap (o.a. Harrendorf, 2014; Smeulers, 2015) hun weg langs de redactie van deze tijdschriften vinden. Waar er met betrekking tot 'conventionele' misdrijven nog een relatief grote waterscheiding bestaat tussen de tijdschriften waarin juristen en criminologen publiceren, lijkt het ten aanzien van internationale misdrijven meer gebruikelijk dat vanuit verschillende disciplines in juridische tijdschriften wordt gepubliceerd. Een bijzonder interessante ontwikkeling is verder dat rechters van het Internationaal Strafhof er blijk van geven op de hoogte te zijn van criminologische literatuur. In de Lubanga-zaak werd bijvoorbeeld verwezen naar het artikel van Hola e.a. (2011).

Een historisch overzicht van het ontstaan van het Strafhof, de belangrijkste ontwikkelingen in de verschillende zaken en een beschrijving van de grootste uitdagingen waar de organisatie mee kampt, zijn toegankelijk en smakelijk beschreven in het in 2014 uitgebrachte Nederlandstalige boek *All rise* van onderzoeksjournalist Tjitske Lingsma. Uitdagingen waar het hof onder meer mee heeft te kampen, zijn allerhande praktische problemen (haperende videoverbindingen met getuigen in Afrika), financiële beperkingen, asielzoekende getuigen en bedreigde of vermoorde getuigen. Wie op zoek is naar 'zwaardere' en meer juridische academische kost, kan grotendeels dezelfde thema's behandeld zien in de recent gepubliceerde 1.440 pagina's tellende pil *The law and practice of the International Criminal Court* (Stahn, 2015). Goede bronnen om de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van internationaal strafrecht te volgen zijn de invloedrijke blogs *International Justice Monitor*, *Ilawyer*, *Opinio Juris* en *Justice in Conflict*, de *Newsletter Criminology and International Crimes*, de website *Justice Hub* en publicaties in *International Justice Tribune*. Opvallend is dat er de afgelopen jaren relatief veel criminologische publicaties zijn verschenen over de afdoening van internationale misdrijven. Een eerste belangrijke lijn van onderzoek betreft de empirische bestudering van het opleggen en de tenuitvoerlegging van straffen bij de ad-hoctribunalen en het Internationaal Strafhof. In 2012 verdedigde Barbora Hola aan de Vrije Universiteit Amsterdam haar proefschrift *International sentencing. A game of Russian roulette or consistent practice?*, waarin ze concludeert dat de lengte van straffen redelijk goed te voorspellen is aan de hand van juridische criteria. In samenwerking met anderen heeft ze daarna nog gepubliceerd over de uitvoering

6 Daarnaast zijn twee nieuwe tijdschriften opgericht die ook voor de criminologie van de internationale misdrijven belangrijke nieuwe artikelen zullen publiceren: *Restorative Justice* (Taylor & Francis) en *Human Remains and Violence* (Manchester University Press).

Alette Smeulders & Joris van Wijk

van deze straffen in buitenlandse gevangenissen en de vragen die dit oproept ten aanzien van de rehabilitatie van dit type daders (o.a. Hola & Van Wijk, 2014; Kelder e.a., 2014). Ook de effecten van alternatieve vormen van afdoening zijn de afgelopen jaren grondig empirisch bestudeerd. Verschillende auteurs hebben beschrijvingen gegeven van de werking en impact van het Rwandese gacaca-systeem (o.a. Clark, 2011; De Brouwer & Ruwebana, 2013; Pozen e.a., 2014), andere vormen van traditionele conflictbeslechting in bijvoorbeeld Burundi (Ingelaere & Kolhagen, 2012), herstelrecht (Llewellyn & Philpott, 2014) of meer in het algemeen processen van *transitional justice* (o.a. Robins, 2012). Een bijzondere plaats verdient het onderzoek naar slachtoffers. Steeds belangrijker wordt de vraag hoe zij de strafrechtelijke afdoening beleven en wat hun voornaamste behoeften zijn (zie bijv. Parmentier e.a., 2014). De vraag op welke wijze – en of – daders van internationale misdrijven verantwoordelijk gehouden zullen moeten worden in post-conflictsituaties zal onverminderd relevant blijven, net als de vraag hoe om te gaan met de slachtoffers en te zorgen dat zij gerehabiliteerd worden.

Tot besluit

In het kader van deze bijdrage hebben wij ons noodgedwongen moeten beperken. Zonder twijfel zijn er de afgelopen jaren publicaties verschenen die ook een plek in bovenstaand overzicht zouden hebben verdiend. Toch tekent zich uit bovenstaande af dat de criminologie van internationale misdrijven onmiskenbaar de kinderschoenen is ontgroeid en integraal onderdeel uitmaakt van het Nederlands en internationaal criminologisch landschap. Tijdens de marktdagen van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie (NVC) staan zonder uitzondering sessies over internationale misdrijven op het programma en door de opgerichte netwerken, Supranational Criminology en de European Criminology Group on Atrocity Crimes and Transitional Justice van de European Society of Criminology (ESC), staan dergelijke sessies ook stevig op de internationale agenda. Het blijft zaak om ook de komende jaren het onderzoek naar internationale misdrijven vanuit de criminologie te blijven voortzetten, want behalve dat er inmiddels veel is dat we weten, is er ook nog heel veel dat we niet weten.

Literatuur

- Baar, A. van & Huisman, W. (2012). The oven builders of the Holocaust – a case study of corporate complicity in international crimes. *British Journal of Criminology*, 52(6), 1033-1050.
- Bantekas, I. & Mylonaki, E. (eds.) (2014). *Criminological approaches to international criminal law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barak, G. (ed.) (2015). *The Routledge international handbook of the crimes of the powerful*. London/New York: Routledge.
- Bekou, O. (2015). Doing justice for the Liberian victims of mass atrocity – NGOs in aid of universal jurisdiction. *Journal of International Criminal Justice*, 13(2), 219-227.

- Bie, J.L. de, Poot, C.J. de & Leun J.P. van der (2015). Shifting modus operandi of jihadist foreign fighters from the Netherlands between 2000 and 2013: a crime script analysis. *Terrorism and Political Violence*, 27(3), 1-27.
- Bizot, F. (2011). *Facing the torturer – inside the mind of a war criminal*. London: Rider.
- Bolhuis, M.P. & Wijk, J. van. (2015). Alleged war criminals in the Netherlands; excluded from refugee protection, wanted by the prosecutor, *European Journal of Criminology*, 12(2), 151-168.
- Brannigan, A. (2013). *Beyond the banality of evil – criminology and genocide*. Oxford: Oxford University Press.
- Brants, C. (2015). Complicated legacies of justice: the Netherlands and World War II. *Journal of International Criminal Justice*, 13(4), 763-781.
- Brouwer, A. de & Ruvebana, E. (2013). The legacy of the gacaca courts in Rwanda: survivors' views. *International Criminal Law Review*, 13(5), 937-976.
- Brouwer, A.L.M. de, Ku, C., Römkens, R. & Herik, L. van den (eds.) (2013). *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*. Cambridge: Intersentia.
- Clark, P. (2011). *The gacaca courts, post-genocide justice and reconciliation in Rwanda*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, D.K. (2013). Explaining rape during civil war: cross-national evidence (1980-2009). *American Political Science Review*, 107(3), 461-477.
- Cohen, D.K. & Nordås, R. (2014). Sexual violence in armed conflict. Introducing the SVAC dataset, 1989-2009. *Journal of Peace Research*, 51(3), 418-428.
- Corner, E. & Gill, P. (2014). A false dichotomy? Mental illness and lone actor terrorism. *Law and Human Behaviour*, 39(1), 23-34.
- Drumbl, M. (2013). She makes me ashamed to be a woman: the genocide conviction of Pauline Nyiramasuhuko. *Michigan Journal of International Law*, 34, 559-602.
- El-Hal, J. (2013). *The Nazi and the psychiatrist – Hermann Göring, Dr. Douglas M. Kelley and a fatal meeting of minds at the end of WWII*. New York: Public Affairs.
- Eriksson Baaz, M. & Stern, M. (2012). Fearless fighters and submissive wives. Negotiating identity among women soldiers in the Congo (DRC). *Armed Forces & Society*, 39(4), 711-739.
- Geelhoed, F. (2014). *Striving for Allah – purification and resistance amongst fundamentalist Muslims in the Netherlands*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Haan, W. de (2015). Knowing what we know now. International crimes in historical perspective. *Journal of International Criminal Justice*, 13(4), 783-799.
- Hamm, M.S. (2013). *The spectacular few – prison radicalization and the evolving terrorist threat*. New York: New York University Press.
- Harrendorf, S. (2014). How can criminology contribute to an explanation of international crimes? *Journal of International Criminal Justice*, 12(2), 231-252.
- Haveman, R., Smeulders, A., Parmentier, S. & Poot, C. de (2011). De staat van de criminologie van internationale misdrijven. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(4), 287-309.
- Hogg, N. (2010). Women's participation in the Rwandan genocide: mothers or monsters? *International Review of the Red Cross*, 92, 69-102.
- Hoile, D. (2014). *Justice denied: the reality of the International Criminal Court*. Leiden: The Africa Research Centre.
- Hola, B. (2012). *International sentencing. A game of Russian roulette or consistent practice?* Oosterwijk: BoxPress.
- Hola, B. & Wijk, J. van (2014). Life after conviction; an empirical analysis. *Journal of International Criminal Justice*, 12, 109-132.

- Hola, B., Smeulers, A. & Bijleveld, C. (2011). International sentencing facts and figures: sentencing practices at the ICTY and ICTR. *Journal of International Criminal Justice*, 9(2), 411-439.
- Human Rights Watch (2014). *The long arm of Justice – lessons from specialized war crimes units in France, Germany and the Netherlands*. Human Rights Watch.
- Ingelaere, B. & Kohlhaagen, D. (2012). Situating social imaginaries in transitional justice. The Bushingantahe in Burundi. *International Journal of Transitional Justice*, 6(1), 40-59.
- Jamieson, R. (ed.) (2014). *The criminology of war*. Burlington: Ashgate.
- Karstedt, S. (2015). Managing criminal reputations: West German elites after the Nuremberg trials 1946-1960. *Journal of International Criminal Justice*, 13(4), 723-743.
- Kelder, J., Hola, B. & Wijk, J. van (2014). Rehabilitation and early release of perpetrators of international crimes. A case study of ICTY and ICTR. *International Criminal Law Review*, 14, 1177-1203.
- Kelman, H.C. & Hamilton, V.L. (1989). *Crimes of Obedience: Toward a Social Psychology of Authority and Responsibility*, New Haven CT: Yale University Press.
- Khakzad, D. (2015). *Kriminologische Aspekte völkerrechtlicher Verbrechen*. Norderstedt: Forum Verlag Godesberg.
- Lingsma, T. (2014). *All rise*. Utrecht: Ipso Facto.
- Llewellyn, J. & Philpott, D. (eds.) (2014). *Restorative justice, reconciliation and peacebuilding*. Oxford: Oxford University Press.
- Lower, W. (2013). *Hitlers furiën*. Amsterdam: Spectrum.
- Melissen, H.J. (2015). *IS – tot alles in staat*. Amsterdam: Carera.
- Mitchell, N.J., Carey, S.C. & Butler, C.K. (2014). The impact of pro-government militias on human rights violations. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 40(5), 812-836.
- Parmentier, S., Rauschenbach, M. & Weitekamp, E. (2014). Repairing the harm of victims after violent conflict. Empirical findings from Serbia. *International Review of Victimology*, 20(1), 85-99.
- Pozen, J., Neugebauer, R. & Ntaganira, J. (2014). Assessing the Rwanda experiment. Popular perceptions of gacaca in its final phase. *International Journal of Transitional Justice*, 8(1), 31-52.
- Rafter, N. (2016). *The crime of all crimes – toward a criminology of genocide*. New York: New York University Press.
- Richards, A. (2013). Conceptualizing terrorism. *Studies in Conflict and Terrorism*, 37, 213-236.
- Robins, S. (2012). Challenging the therapeutic ethic. A victim-centred evaluation of transitional justice process in Timor-Leste. *International Journal of Transitional Justice*, 6(1), 83-105.
- Salter, M. (2015). A critical assessment of US Intelligence's investigation of Nazi art looting. *Journal of International Criminal Justice*, 13(2), 257-280.
- Silke, A. (2008). Holy warriors: exploring the psychological processes of Jihadi radicalization. *European Journal of Criminology*, 5(1), 99-123.
- Smeulers, A. (2006). Criminologie in een State of Denial? Ook Internationale Misdriven vergen Criminologische Benadering, *Tijdschrift voor Criminologie*, (48)3, 275-289
- Smeulers, A. (2015). Female perpetrators – ordinary or extra-ordinary women. *International Criminal Law Review*, 15(2), 207-253.
- Smeulers, A., Hola, B. & Berg, T. van den (2013). Sixty-five years of international criminal justice: the facts and figures. *International Criminal Law Review*, 13(1), 7-41.

- Smeulers, A., Weerdesteijn, M. & Hola, B. (2015). The selection of situations by the ICC. An empirically based evaluation of the OTP's performance. *International Criminal Law Review*, 15(1), 1-39.
- Stahn, C. (ed.) (2015). *The law and practice of the International Criminal Court*. Oxford: Oxford University Press.
- Stangneth, B. (2011). *Eichmann in Argentinië – het onbezorgde leven van een oorlogsmisdadiger*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Staniland, P. (2014). *Networks of rebellion – explaining insurgent cohesion and collapse*. Ithaca: Cornell University Press.
- Stern, J. & Berger, J.M. (2015). *ISIS – the state of terror*. London: William Collins.
- Swaan, A. de (2014). *Compartimenten van de vernietiging; over genocidale regimes en hun daders*. Amsterdam: Prometheus.
- Tladi, D. (2013). The ICC decisions on Chad and Malawi. On cooperation, immunities, and article 98. *Journal of International Criminal Justice*, 11(1), 199-221.
- Weenink, A.W. (2015). Behavioural problems and disorders among radicals in police files. *Perspectives on Terrorism*, 9(2), 17-33.
- Weerdesteijn, M. (2015). Stopping mass atrocities: targeting the dictator. *Political Governance*, 3(3), 53-66.
- Weiss, M. & Hassan, H. (2015). *ISIS – inside the army of terror*. New York: Regan Art.
- Whiting, A. (2013). *ICC prosecutor announces important changes in new strategic plan*. Blog post 24 October 2013, www.justsecurity.org/2215/icc-prosecutor-announces-important-strategic-plan/.
- Wijk, J. van (2013). When international justice collides with principles of international protection; assessing the consequences of ICC witnesses seeking asylum, defendants being acquitted and convicted being released. *Leiden Journal of International Law*, 26(1), 173-191.
- Witteveen, M.R. (2010). Closing the gap in truth finding: from the facts of the field to the judges chambers. In: A. Smeulers (ed.). *Collective violence and international criminal justice*. Antwerpen: Intersentia, 383-412.
- Wood, E. (2006). Variation in sexual violence during war. *Politics & Society*, 307-342.